

Univerzitet u Beogradu  
FAKULTET BEZBEDNOSTI  
ARHITEKTONSKI FAKULTET

Druga naučna konferencija  
Beograd 2022

# URBANA BEZBEDNOST I URBANI RAZVOJ

---

Zbornik radova







Druga naučna konferencija  
BEOGRAD 2022

**URBANA BEZBEDNOST  
I URBANI RAZVOJ**

Zbornik radova

---

ELEKTRONSKO IZDANJE

Second Scientific Conference  
BELGRADE 2022

**URBAN SECURITY AND  
URBAN DEVELOPMENT**

Proceedings Book

---

DIGITAL PUBLICATION

IZDAVAČ

**Univerzitet u Beogradu  
Fakultet bezbednosti**

ZA IZDAVAČA

**Prof. dr Vladimir N. Cvetković  
Dekan Fakulteta bezbednosti**

UREDNICI

**V. prof. dr Svetlana Stanarević  
Prof. dr Aleksandra Đukić**

DIZAJN ZBORNIKA

**Vladimir Kovač**

DIZAJN ZNAKA

**Jelena Marić**

ŠTAMPA (NAREZUJE)

**Fakultet bezbednosti, Beograd**

TIRAŽ

**50 primeraka (DVD)**

MESTO I VREME

**Beograd, decembar 2022.**

**ISBN: 978-86-80144-55-9**

**Izdavanje zbornika podržalo je Ministarstvo,  
prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije**

NAPOMENA

Mišljenja autora izražena u ovoj publikaciji ne  
odražavaju stavove ustanova u kojima su zaposleni

## SADRŽAJ

### Odbori konferencije

07      NAUČNI ODBOR / ORGANIZACIONI ODBOR / TEHNIČKI ODBOR

### Uvodno predavanje

10      ARHITEKTURA I BEZBEDNOST U NEPREDVIDIVIM OKOLNOSTIMA GRADA 21. VEKA  
\_ Ana Nikezić

### DEO.01 URBANIZACIJA BEZBEDNOSTI: SEKURITIZACIJA I/ILI MILITARIZACIJA URBANIH PROSTORA

24      FENOMEN RODNE NEBEZBEDNOSTI U JAVNIM URBANIM I VIRTUELNIM PROSTORIMA  
\_ Nataša Danilović Hristić \_ Nebojša Stefanović \_ Jasna Petrić

33      JAVNA OKUPLJANJA U URBANOM PROSTORU -  
ZAŠTITA I BEZBEDNOST MUZIČKIH MANIFESTACIJA  
\_ Jana Marković

42      ZAŠTITA EVROPSKE KRITIČNE INFRASTRUKTURE – NEMAČKA I FRANCUSKA  
\_ Tamara Pejić \_ Jovana Dimitrijević Dinić

53      ILEGALNO UPRAVLJANJE OTPADOM KAO IZVOR URBANE (NE)BEZBEDNOSTI  
\_ Srđan T. Korać

63      UČENJE URBANE BEZBEDNOSTI U STUDIJU ZA URBANISTIČKO  
PROJEKTOVANJE: STUDENTSKI PROJEKTI ZA NOVO PRIOBALJE U GOLUPCU  
\_ Branislav Antonić \_ Aleksandra Đukić \_ Eva Vaništa Lazarević \_ Jelena Marić

73      PROMENA U STEPENU URBANE BEZBEDNOSTI I FORMIRANJU ZAJEDNICA OD SOCIJALI-  
STIČKOG DO POST-SOCIJALISTIČKOG VIŠEPORODIČNOG STANOVANJA U NOVOM SADU  
\_ Violeta Stefanović

84      ISPITIVANJE UTICAJA TIPOLOGIJE AMBASADA NA URBANU  
BEZBEDNOST JAVNIH GRADSKIH PROSTORA TOKIJA  
\_ Ivan Filipović \_ Dragana Vasiljević Tomić

96      VATRENE ULICE: UTICAJ URBANOG RATOVANJA NA CIVILNO STANOVNIŠTVO  
\_ Vanja Rokvić

105      AKADEMSKA TEMATIZACIJA SEKURITIZACIJE U URBANOM PROSTORU  
\_ Milan Lipovac \_ Slađana Đurić \_ Ana Paraušić

114      ANALIZA BEZBEDNOSTI OTVORENIH JAVNIH PROSTORA  
DONJEG DORČOLA KORIŠĆENJEM SCORELINE OKVIRA  
\_ Milena Vukmirović \_ Suzana Gavrilović

126      BEZBIJEDNOST REKREATIVACA U GRADSKOM PARKU U BRČKOM  
\_ Slobodan Bulatović

134      URBANA BEZBEDNOST I SAVREMENI ZATVORSKI SISTEM  
\_ Aleksandra Ilić

- 145 UTICAJ VEŠTAČKOG OSVETLJENJA NA BEZBEDNOST U PARKOVIMA  
\_ Aleksandra Čabarkapa \_ Lidija Đokić
- 152 ANALIZA URBANE BEZBEDNOSTI OTVORENOG JAVNOG PROSTORA:  
NOVOBEOGRADSKI BLOK 21 U PERIODU OD 2013. GODINE DO DANAS  
\_ Nikola Mitrović \_ Jelena Marić \_ Aleksandra Đukić \_ Marko Milosavljević
- 163 RAZUMEVANJE VAŽNOSTI SIGURNOSTI HRANE U ODRŽIVOM GRADU  
\_ Venelin Terziev \_ Vesela Radović
- 172 NEGATIVAN UTICAJ BEZBEDNOSNIH ASPEKATA NACIONALNE  
LEGISLATIVE NA EFEKTIVNO/EFIKASNO KORIŠĆENJE BESPILOTNIH  
LETELICA/SISTEMA U ARHITEKTURI/URBANIZMU  
\_ Đorđe Đorđević \_ Đorđe Mitrović \_ Mirjana Devetaković \_ Marko Nikolić \_ Nikola Popović

## DEO.02 DIGITALNE TEHNOLOGIJE I URBANA BEZBEDNOST

- 188 ORGANIZOVANJE BEZBEDNIH DOGAĐAJA NA OTVORENIM JAVNIM  
PROSTORIMA NOVOG SADA TOKOM COVID-19 PANDEMIJE  
\_ Ilija Gubić \_ Srđan Zorić
- 196 KORIŠĆENJE PODATAKA U REALNOM VREMENU ZA UPRAVLJANJE ISTORIJSKIM GRADO-  
VIMA I MJESTIMA KULTURNE BAŠTINE: ISKUSTVA INTERREG MED HERIT-DATA PROJEKTA  
\_ Isidora Karan \_ Igor Kuvač
- 202 DIGITALNA OKRUŽENJA I SISTEMI PROSTORNIH INFORMACIJA: NOVE KONCEPCIJSKE  
I OPERATIVNE DETERMINANTE INTELIGENTNOG DIZAJNSTRATEŠKOG PRISTUPA  
U KONTEKSTU KONVERGENCIJE PROSTORNIH DISCIPLINA DISCIPLINA  
\_ Dragana Ćirić
- 213 KONCEPCIJA NIVOVA DETALJNOSTI ZA DIGITALNO PROJEKTNO OKRUŽENJE (OD URBANOG  
PROJEKTA DO IZVRŠNOG DETALJA) NA PRIMERU VILE VERDE ALEHANDRA ARAVENE  
\_ Loni Likar \_ Dina Stober
- 221 ODRŽAVANJE OBJEKATA: BEZBEDNOST I ZAŠTITA OBJEKATA I KORISNIKA  
\_ Milan A. Radojević
- 229 NADZOR U URBANOM JAVNOM PROSTORU KAO IZAZOV PRIVATNOSTI I BEZBEDNOSTI  
\_ Svetlana Stanarević

## DEO.03 GLOBALIZACIJA, URBANI RAZVOJ I TRANSFORMACIJA GRADOVA

- 242 KONCENZUALNOST U PREDURBANOM PLANIRANJU GRADA KAO BAZIČNI FAKTOR  
RAZVOJNE BEZBEDNOSTI: KONSTRUKCIONISTIČKI TEORIJSKI PRISTUP S.J. MANDELBAUMA  
\_ Aleksa Ciganović \_ Rade Mrlješ
- 251 PREDUSLOVI RAZVOJA SISTEMA ZA ZAŠTITU KRITIČNE  
INFRASTRUKTURE U REPUBLICI SEVERNOJ MAKEDONIJI  
\_ Marina Mitrevska \_ Toni Mileski
- 260 UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA PROMENE U KORIŠĆENJU GRADSKOG PROSTORA  
\_ Vera Backović
- 269 URBANIZACIJA KAO FAKTOR NASTANKA DEGRADIRANIH  
POVRŠINA NA TERITORIJI OPŠTINE RAKOVICA  
\_ Irena Blagajac

- 280 IZAZOVI I MOGUĆNOSTI TRANSFORMACIJE GRADA U „ZERO WASTE CITY”  
\_ **Marija Milenković** \_ **Tijana Žišić**
- 289 AKTIVNOSTI KOPNENE VOJSKE U URBANIM PROSTORIMA  
\_ **Vinko Žnidaršić** \_ **Marko Radovanović** \_ **Ivan Stojadinović**
- 300 OPTIMIZACIJA PROSTORNE ORGANIZACIJE MREŽE NASELJA GRADA ZAJEČARA  
\_ **Vladimir Popović** \_ **Marija Drobnjaković**
- 309 BEZBEDNOST I SIGURNOST NUKLEARNIH ELEKTRANA I  
POTENCIJALNE POSLEDICE AKCIDENATA PO URBANU SREDINU  
\_ **Slavko Dimović** \_ **Milica Ćurčić** \_ **Nikola Zdolšek**
- 319 EKOLOŠKA BEZBJEDNOST NA PRIMJERU AKVATORIJA NAJVEĆE EVROPSKE  
NAUTIČKO – TURISTIČKE DESTINACIJE PORTO MONTENEGRO, CRNA GORA  
\_ **Emma Alihodžić Jašarović** \_ **Sanja Paunović Žarić** \_ **Nemanja Milićević**
- 330 PRIMENA ZEMALJSKIH BESPOSADNIH VOZILA U URBANIM  
PROSTORIMA TOKOM BORBENIH OPERACIJA VOJSKE  
\_ **Marko Radovanović** \_ **Aleksandar Petrovski** \_ **Vinko Žnidaršić** \_ **Bojan Lakanović**
- 341 URBANIZACIJA I UTICAJ PROIZVODNJE HRANE NA EKOLOŠKU BEZBEDNOST  
\_ **Predrag Jovanović** \_ **Marko Jovanović**
- 352 EKOLOŠKI PROBLEMI KAO SAVREMENI IZAZOV URBANIH  
SREDINA - STUDIJA SLUČAJA GRAD BEOGRAD  
\_ **Vera Arežina** \_ **Nenad Spasojević**
- 361 MIGRACIJE KAO FAKTOR PROMENE EKONOMSKE STRUKTURE STANOVNIŠTVA  
NOVOG SADA I NJIHOV UTICAJ NA RAZVOJ GRADOVA JUŽNOBAČKOG OKRUGA  
\_ **Filip Krstić** \_ **Snežana Vujadinović** \_ **Dejan Šabić** \_ **Vedran Živanović** \_ **Marko Sedlak**
- 367 SAVREMENI MIGRACIONI PROCESI – PROBLEM  
RURALNE OBNOVE NASELJA ZAJEČARSKOG OKRUGA  
\_ **Mirjana Gajić** \_ **Marko Joksimović** \_ **Vladimir Malinić** \_ **Filip Krstić** \_ **Marko Sedlak**
- 376 DEMOGRAFSKI PROBLEMI RAZVOJA RURALNIH NASELJA GRADA PIROTA  
\_ **Snežana Vujadinović** \_ **Rajko Golić** \_ **Vladimir Malinić** \_ **Aleksandar Kovjanić** \_ **Nemanja Josifov**
- 384 UTICAJ EKONOMSKE STRUKTURE STANOVNIŠTVA NA NERAVNOMERAN  
TERITORIJALNI RAZVOJ GRADOVA RASINSKOG OKRUGA  
\_ **Dejan Šabić** \_ **Mirjana Gajić** \_ **Marko Joksimović** \_ **Rajko Golić** \_ **Nemanja Josifov**
- 393 URBANO NASELJE – KAPSULA ZA PRAVILAN RAST I RAZVOJ  
\_ **Nikola Z. Furundžić** \_ **Dijana P. Furundžić** \_ **Aleksandra Krstić-Furundžić**
- 401 SMEŠTANJE REZILIJENTNOSTI U URBANI KONTEKST -  
KA KONCEPTU URBANE REZILIJENTNOSTI  
\_ **Nevena G. Stanković**
- 409 KLIMATSKA ODRŽIVOST I KULTURNI TURIZAM, NA PRIMERU  
PROJEKTA REGIONALNOG RAZVOJA U SRBIJI „PUT RIMSKIH CAREVA”  
\_ **Vesna Tomić**
- 419 ZNAČAJ ARHUSKE KONVENCIJE ZA LOKALNU  
EKOLOŠKU BEZBEDNOST NA PRIMERU GRADA NIŠA  
\_ **Ivana Ilić Krstić** \_ **Slobodan Milutinović** \_ **Olivera Milošević**
- 429 HIBRIDNI RATOVI U 21. VEKU  
\_ **Gospava Stojanović Takić**

## ISPITIVANJE UTICAJA TIPOLOGIJE AMBASADA NA URBANU BEZBEDNOST JAVNIH GRADSKIH PROSTORA TOKIJA

UDK 351.785:725.125(520)

### \_ Ivan Filipović

asistent, doktor nauka; Univerzitet u Beogradu,  
Arhitektonski fakultet; ivan.filipovic@arh.bg.ac.rs

### \_ Dragana Vasiljević Tomić

v.profesor, doktor nauka; Univerzitet u Beogradu,  
Arhitektonski fakultet; draganavt@arh.bg.ac.rs

### SAŽETAK

Postoji primetna neusklađenost između formulacije arhitektonskih i urbanističkih smernica za tipologiju objekta ambasada i njihove primene, čije su posledice uočljive u javnom gradskom prostoru. Brojne studije su konstatovale sistematsko odsustvo i neefikasnost arhitektonsko-urbanističkih projektantskih strategija, povezanih sa eksteritorijalnim privilegijama ispitivanih tipologija. Cilj ovog istraživanja je utvrđivanje posledica koje stvaraju tipologije ambasada, kao i uspešnost njihove prostorne integracije u urbano tkivo gradova. Konkretno, istražuje se proizvedeni prostorni efekat i urbana bezbednost u studijama slučaja za Tokio, Japan.

U ovom radu se tvrdi da su zbog pretnji terorizma i urbanog nasilja, kao i specifičnih prostornih/bezbednosnih zahteva, objekti ambasada postali generatori diskontinuiteta u urbanim matricama grada. Glavna karakteristika ovih tipologija je izuzeće od skoro svih oblika arhitektonsko-urbanističke zakonske regulative zemlje domaćina, zbog svojih eksteritorijalnih privilegija. Kao takvi, bezbednosni problemi imaju tendenciju širenja na okolne javne gradske prostore i susedstva, stvarajući štetne efekte po urbano tkivo, njegov kontinuitet, morfologiju i kvalitet urbanog života.

Tokio, jedan od najbezbednijih gradova na svetu sa posebnom strategijom urbanog razvoja je izabran kao eklatantni primer za ispitivanje tipologija diplomatsko-konzularnih predstavništava. Prikazane studije slučaja (Ambasade Sjedinjenih Američkih Država, Brazila i Velike Britanije) ispituju ekstreme otvorenih kao i introvertnih arhitektonskih programa, objašnjavajući kako njihova konceptualizacija utiče na susedne javne prostore. Primećuju se i integracija i prostorna sekvencijacija javnih prostora, sa zaključkom da su pojedinačne arhitektonsko-urbanističke koncepcije glavni katalizatori u oblikovanju i/ili narušavanju urbanog kontinuiteta gradova.

KLJUČNE REČI \_ *ambasada, urbana bezbednost, javni prostor, prostorna sekvencijacija, Tokio*

## 1. UVOD

Diplomatske strategije i taktike imaju različite oblike, kako materijalne tako i nematerijalne, ali su najizraženije u oblastima koje koriste arhitekturu i urbanizam, odnosno projektantske prakse za objekte ambasada, koje služe za njihovo lakše uklapanje u postojeću gradsku matricu. Ove tipologije mogu da oslikavaju vrednosti koje zemlja želi da prikaže, ali takođe mogu imati negativan uticaj na prostorne odnose i percepciju različitih aktera.

Ukoliko pokušamo da uspostavimo referentni okvir za arhitektonsko-urbanističko istraživanje za tipologiju diplomatsko-konzularnih objekata, postaje evidentno da se ono ne zasniva samo na arhitektonskom projektovanju i urbanističkom planiranju. Ova tipologija je posebno podložna uticaju širokog spektra disciplina, npr. međunarodnih odnosa, politike, ekonomije, sociologije, psihologije itd. Iz ovog razloga neophdno je opisati i istražiti obim uticaja zgrada ambasada na matricu grada i njene korisnike. U prethodnim istraživanjima primećeno je da ove tipologije (ne)namerno devastiraju gradsku matricu, stvarajući hiper-privatne prostore. Kao što je navedeno, najvažniji aspekt koji arhitekta uzimaju u obzir prilikom projektovanja ove tipologije je pojam bezbednosti.

Argument pružanja bezbednosti je validan, bez podložnosti interpretaciji, u smislu zaštite ljudskog života, ali se ovde akcenat pomera na svest o efektima koje izaziva u građenoj sredini, prvenstveno u domenu urbane bezbednosti. Ukoliko stručnjaci postanu svesniji ishoda za ove tipologije, moguće je primeniti arhitektonsko-urbanističke strategije da bi se predupredili negativni efekti na građenu sredinu.

Ono što je interesantno u ovom istraživanju jeste teorijsko i praktično zapažanje o urbanim oblicima vođenim ekstremnim načelom bezbednosti, ispitujući kako ovaj pristup ima štetne efekte na matricu grada.

Prikazani rezultati naglašavaju promenljivu prirodu pristupa urbanističkom planiranju u savremenoj arhitektonsko-urbanističkoj praksi. Štaviše, oni naglašavaju da će se, kada se stručna i šira publika upoznaju sa uvođenjem potencijalno remetilačke varijable u gradsku matricu, urbanističko planiranje vratiti svojim izvornim vrednostima, koje ne zanemaruju dalekosežne prostorne posledice u korist brzih rešenja.

## 2. SLOBODA I KONTROLA U JAVNOM GRADSKOM PROSTORU

Dugi niz godina urbanisti su diskutovali o koristima i posledicama uvođenja anti-terorističkih mera u gradovima u jeku percipiranih terorističkih opasnosti (Boal, 1969; Davis, 1999; Pawley, 1998). Neki od najeksplicitnijih istorijskih primera uvođenja ovakvih mera su viđeni u severnoj Irskoj ranih sedamdesetih i osamdesetih godina XX veka, u vidu *arhitekture tvrđave*<sup>1</sup> i uvođenja principa *prostora koje je moguće odbraniti*<sup>2</sup>. Oni su najviše primenjivani u centralnom trgovačkom delu Belfasta, gde je ulaz u centar bio ograđen, prvo betonskim blokovima i bodljikavom žicom, a potom serijom visokih metalnih ograda, koje su kasnije nazvane *čelični prsten* (Jarman, 1993).

Kada se tome dodaju razmatranja da javni prostor ima uticaj na naše svakodnevne aktivnosti (npr. Carr 2010, Lynch, 1990.) pojam slobode i kontrole u javnom prostoru, kao i potencijalni elementi koji mogu poremetiti tu ravnotežu, trebalo bi da budu uzeti u razmatranje, posebno pri akademskom istraživanju. Takođe, definicije slobode su uvek povezane sa kon-

<sup>1</sup> *Fortress architecture* (eng.)

<sup>2</sup> *Defensible spaces* (eng.)



trolom i slobodom (Lynch & Carr, 1990; Siu, 2011). Carmona et al. (2008) navode da je, bez obzira na funkciju ili lokaciju prostora, javni pristup uvek neograničen.

Jedno od neophodnih pitanja, kada se bavimo pitanjima slobode i kontrole u javnim prostorima je: Koje vrste ponašanja će se smatrati (ne)prikladnim u javnom prostoru nakon uvođenja elementa koji će promeniti percepciju (ne)poželjne prostorne aktivnosti i funkcije? U ovom članku, objekti ambasada se ispituju kao „uvezeni“ faktori koji olakšavaju promenu aktivnosti u javnom prostoru koje se smatraju „odgovarajućim“ u blizini novoprojektovanih objekata ovog tipa. Radijus dometa izmenjene percepcije određenih delatnosti zavisi od više faktora, zbog čega se mora ispitati širi kontekst razvoja novoprojektovane diplomatsko-konzularne tipologije, koji neće biti tema ovog istraživanja. Jedini faktor koji će univerzalno biti ugrožen jeste pristup javnom prostoru. Carmona et al. (2008) primećuju da je, bez obzira na funkciju i lokaciju javnog prostora, pristup uvek mora biti neograničen. Sa tipologijom ambasada, međutim, pozivajući se na faktor bezbednosti, bio on legitiman ili ne, javni pristup će biti ograničen i dovodi do gubitka slobode različitih aktera u javnom prostoru.

Prethodna istraživanja (npr. Cox, 2012; Herbert & Thomas, 1997) podvlače važnost slobode u javnom prostoru; bez slobode prostor se ne može nazvati javnim prostorom, zato što nema sadržaj. Shodno tome, glavno pitanje je da li se prostori u blizini objekata ambasada mogu nazvati javnim prostorom? Nema jasnih odgovora; ovo pitanje će u velikoj meri zavisi od više faktora, kao što su zahtevi države čije je predstavništvo, zakoni, propisi i prilagodljivost države domaćina, uticaj različitih aktera, kako profesionalnih, tako i društvenih... itd. Za oba postoje primeri, posebno Ambasada SAD-a u Tokiju, gde je pristup pešaka u (nekadašnjem) javnom prostoru strogo ograničen i kontrolisan. Jedan faktor koji je konstantan za ispitivane tipologije, koji se može koristiti za objašnjenje ispitivanih dešavanja, ali je takođe univerzalno primenljiv jeste interakcija slobode i kontrole u javnom prostoru.

Sloboda i kontrola su obično prisutni u javnom prostoru, a njihove implikacije se menjaju u skladu sa određenim situacijama i lokacijama (Kwok, 1998; Lynch, 1990). Sloboda se koristi za definisanje kontrole i obrnuto: ovo će biti posebno važno kada se ispituje uticaj na javni prostor. Dok Tanenbaum (1962) ukazuje da su sloboda i kontrola različiti koncepti, oni takođe zavise jedan od drugog.

Pitanja slobode i kontrole mogu se naročito ispitati kroz prizmu aktivnosti: ponašanje jednog korisnika može ugroziti osećaj slobode drugog korisnika ili rezultirati drugim negativnim osećanjima (Prendergast, 2004). Ova interakcija u ponašanju takođe može uticati na stanje slobode i kontrole, što se može posmatrati kao konstantant „hod po žici“. Takav pristup, promišljanje načina kako da se konceptualizuje i/ili dokumentuje ravnoteža između slobode i kontrole, postaje važno kada se ispituju prostorne posledice, posebno za tipologiju ambasada i njihov uticaj na javni prostor i urbanu bezbednost.

Zhao & Siu (2014) podvlače da su koncepti slobode i kontrole u stalnoj interakciji u javnom prostoru; sloboda se mora manifestovati u nosiocu, kao što je javni prostor. Bez slobode, prostor se ne može nazvati „javnim prostorom“ zato što nema sadržaj. Slično tome, uvođenjem remetilačkih elemenata koji zahtevaju suzbijanje slobode u javnim prostorima, zarad postizanja urbane bezbednosti, kao što je tipologija zgrade ambasade, ponovno uspostavljanje sadržaja (posledično i sloboda) u javnom prostoru može biti onemogućeno na neodređeno vreme (Zhao & Siu, 2014).

### 3. ISPITIVANE TIPOLOGIJE: ZAŠTO AMBASADE?

Svaka tipologija koja se smatra visokorizičnom (uključujući ambasade) može imati štetan uticaj na urbano tkivo, njegov kontinuitet i morfologiju. Ova krhkost urbane strukture zahteva od arhitekata i urbanista da projektovanju gradskih prostora pristupe sa posebnom pažnjom, uključujući i etička i moralna razmatranja i odgovornosti (vidi: Muratovski, 2014).

Iako se relativno retko projektuju, tipologije diplomatsko-konzularnih predstavništva (ambasada) imaju potencijal da proizvedu dalekosežne posledice po gradove, tako da je neophodno pristupiti ponovnom razmatranju svih procesa, kao i načinu upravljanja i kontrole. Po pravilu, ovi objekti su izuzeti od svih (urbanističkih) zakona i propisa o planiranju, zbog svojih eksteritorijalnih<sup>3</sup> privilegija.

Između drugih tipologija koje se smatraju visoko rizičnim (u smislu narušavanja kontinuiteta urbanog tkiva), objekti ambasada i diplomatsko-konzularnih predstavništva će imati značajan uticaj na procese i dešavanja u javnoj sferi, sa opipljivim prostornim posledicama. Tako proizvedeni efekti mogu imati dugotrajne i promjenljive manifestacije, kao i različite razvojne faze, u zavisnosti od kontekstualnih okolnosti razvoja grada. Štaviše, same ispitivane tipologije mogu diktirati i uticati na (ne)promenljivu prirodu razvoja urbane matrice, posebno za njeno neposredno okruženje, zbog eksteritorijalnih privilegija.

Same ambasade su generalno jedna od najverovatnijih meta terorističkih napada i/ili nereda (npr. u Bejrutu 1985, Keniji, 1999, Srbiji 2008, itd.), pa je zahtev za obezbeđenjem bezbednog okruženja za osoblje i korisnike javnog gradskog prostora razumljiv (Loeffler 1990, 2005, 2011).

### 4. METODOLOŠKI OKVIR

#### Radijus bombe u Oklahoma Sitiju

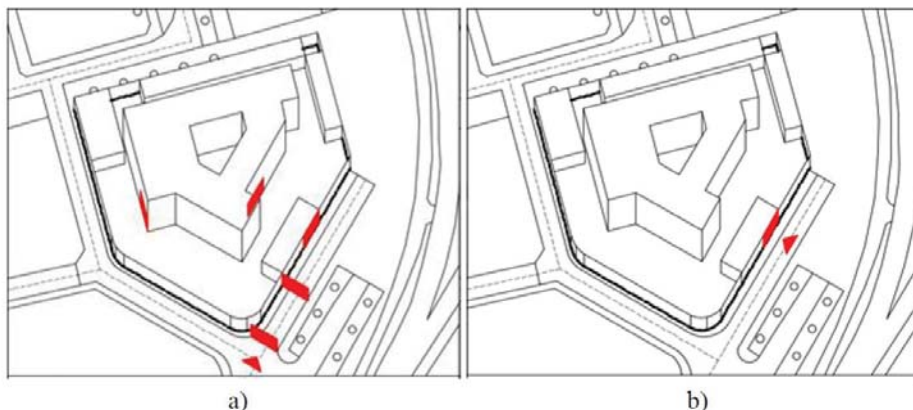
Kako ovaj projekat razmatra i fokusira se na arhitektonske/prostorne tipologije u gustim urbanim gradskim matricama, moguće fizičke štete nastale mogućnošću terorističkog napada, u ovom slučaju, automobil-bomba je pažljivo razmotrena. Kao što je primetio Davis (1999), auto-bombe će postati glavno oružje zločina i terora. Zbog svoje mobilnosti i vrlo moguće opasnosti koje takvo oružje može predstavljati za ugrožavanje života i imovine, ovaj parametar je izabran kao jedan od najlakše merljivih, po obimu mogućeg prostornog oštećenja.

Jedna pojava koja je izabrana kao najindikativnija bila je bombaški napad u Oklahoma Sitiju, bombaški napad domaćim terorističkim kamionom na federalnu zgradu Alfred P. Murrah u Oklahoma Sitiju, Oklahoma, SAD, 19. aprila 1995. Bombaški napad je usmrtio najmanje 168 osoba, povredio više od 680 osoba i uništio više od trećine zgrade, koja je kasnije srušena. Eksplozija je uništila ili oštetila 324 druge zgrade u radijusu od 16 blokova, razbila staklo u 258 obližnjih zgrada i uništila ili oštetila 86 automobila, uzrokujući štetu u vrednosti od 652 miliona dolara (Hewitt, 2003). Do napada 11. septembra 2001. godine, bombaški napad u Oklahoma Sitiju bio je drugi najsmrtonosniji teroristički napad u istoriji Sjedinjenih Država.

Dodatni indikatori koji su odabrani za ovo istraživanje baziraju se na ranijem istraživanju (Filipović & Vasiljević Tomić, 2020), koje je smanjeno u obimu, ali je jednako važno za ispitivane studije slučaja.

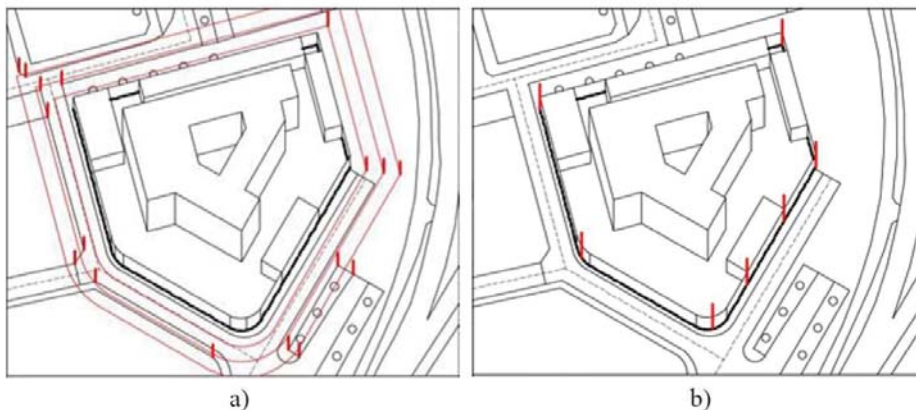
<sup>3</sup> izuzeće od nadležnosti lokalnih zakona, u skladu sa međunarodnim diplomatskim pravom

**Pristupačnost** – ispitivanje da li se novi razvoj uklapa u ustaljene obrasce kretanja izgrađenog okruženja.



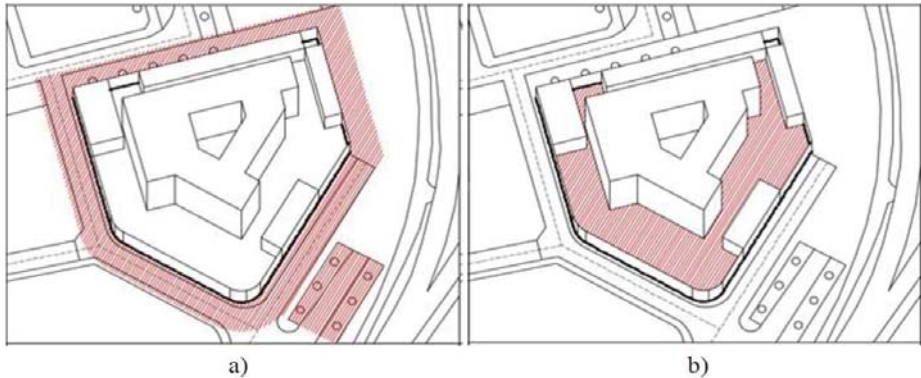
SLIKA 1 \_ Dijagram pristupačnosti. a) Višestruki pristupi/kontrolne tačke često uzurpiraju javni prostor. b) Obezbediti kontrolni punkt koristeći postojeće pristupne puteve i tačke. (autor: I. Filipović, 2020)

**Bezbednost** – pošto su konzularne centrale zaštićene međunarodnim pravom i Bečkom konvencijom o diplomatskim odnosima, zemlja domaćin je dužna da pruži pomoć kada je to potrebno i novoizgrađena struktura će se smatrati visokorizičnom.



SLIKA 2 \_ Sigurnosni dijagram. a) Sigurnosni perimetar koji se proteže izvan parcele, CCTV kamere u javnim prostorima. b) Perimetar bezbednosti unutar granica, kontrolni punkt CCTV nadzor. (autor: I. Filipović, 2020)

**Narušavanje ustaljenih urbanih šablona** – označava ograničenje slobode korisnika javnih prostora npr. kontrolisano kretanje (pešačko i vozilo), stavljanje susednih delova javnog prostora za službenu upotrebu, uvođenje zabrane fotografisanja... itd.



SLIKA 3 \_ Dijagram narušavanja ustaljenih urbanih obrazaca. a) Zabranjeno kretanje pešaka i vozila, zabranjeno pariranje. b) Nema posebnih bezbednosnih zahteva, ograničeno unutar kompleksa ambasade.(autor: I. Filipović, 2020)

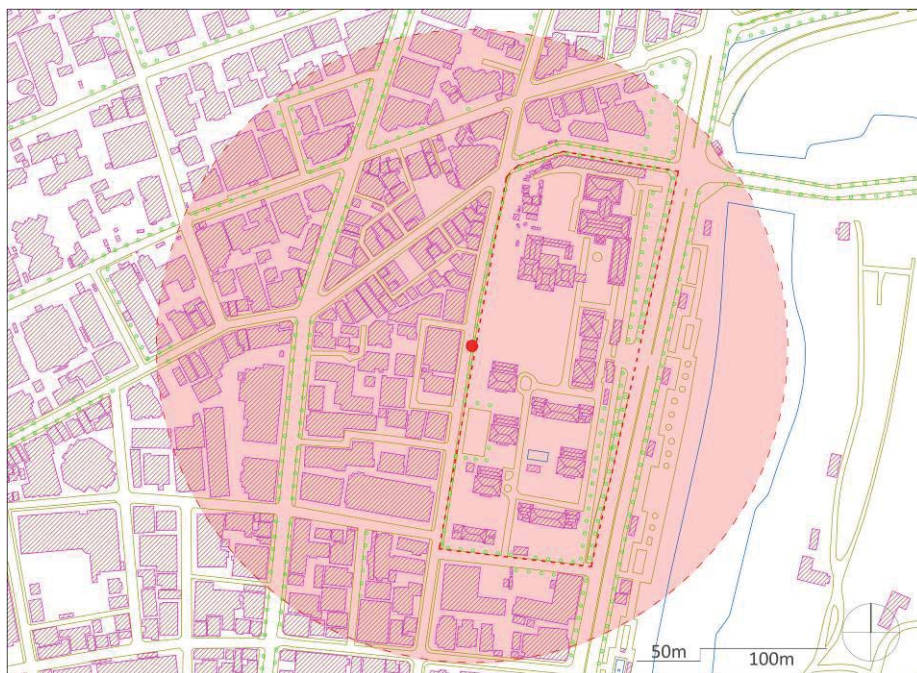
## 5. STUDIJE SLUČAJA AMBASADA I JAVNOG PROSTORA TOKIJA

**5.1. Ambasada Velike Britanije** u Tokiju nalazi se na opštini Chiioda-ku; ova oblast je dosledno rangirana kao najekskluzivnija i najskuplja stambena oblast u Tokiju (i u Japanu). Kompleks je izabran za proučavanje zbog brojnih faktora koji doprinose: njegova simbolična lokacija u neposrednoj blizini Carske palate, veličina parcele, površine približno 35.000 m<sup>2</sup> (što odgovara prosečnoj veličini četiri susedna gradska bloka), kao i prethodni istorijski i kontekstualni odnosi u diplomatskim odnosima između Japana i Britanije.

**Radijus bombe u Oklahoma Sitiju:** Ispitano je teorijsko razmatranje devastacije slično onoj u bombardovanju Oklahoma Sitija: svaki određeni deo parcele bi bio podložan oštećenjima od projektovanog prečnika eksplozije od 500 metara. Denivelacija između ulice i parcele posmatrana za severnu, južnu i zapadnu granicu služila bi kao prirodna barijera za zaštitu od teških oštećenja. Štaviše, značajna povučенost objekata od granica parcele za skoro sve delove kompleksa poslužila bi kao zaštitna mera. Automobil-bomba je malo verovatan scenario zbog otvorenosti okolnog uličnog pejzaža, kao i CCTV sistema koji pokriva ceo zid ambasade. U slučaju uspešnog napada najmanje devet susednih blokova pretrpelo bi značajnu štetu i prouzrokovalo ljudske žrtve, u zavisnosti od doba dana za potencijalni teroristički napad.

**Pristupačnost:** Posebnosti ispitivanog faktora pristupačnosti prvenstveno su usmerene na proučavanje efekata pretpostavljenih višestrukih ulaznih kontrolnih tačaka u kompleks i njegovog naknadnog zauzimanja javnog prostora. Iako postoji više tačaka ulaska, u zavisnosti od funkcije, prostorna konfiguracija to omogućava, bez ikakvog posebnog uticaja na okolno urbano okruženje. Zapaženi uvlačivi stubovi na glavnom ulazu uklapaju se u postojeći urbani raspored, ne remeteći funkciju ili protok prostora. Ostale ulazne tačke su na sličan način unutar granica ograde i ne pružaju se van linije parcele. Pristup objektu, kao pešaku u javnom prostoru, je neograničen, što je u suprotnosti sa faktorima koji su zabeleženi za ambasadu SAD-a.

**Bezbednost:** U blizini ambasade Velike Britanije nema posebnih mera bezbednosti koji bi ometale korisnike javnog prostora. Zapažene su kamere za video nadzor oko zida kompleksa, znak „ne ulazi“ na zadnjoj kapiji i uniformisani stražar na glavnom ulazu. Osim navedenih elemenata, nije bilo ograničenja u pogledu pristupa oko ambasade i fotografisanja zgrade.

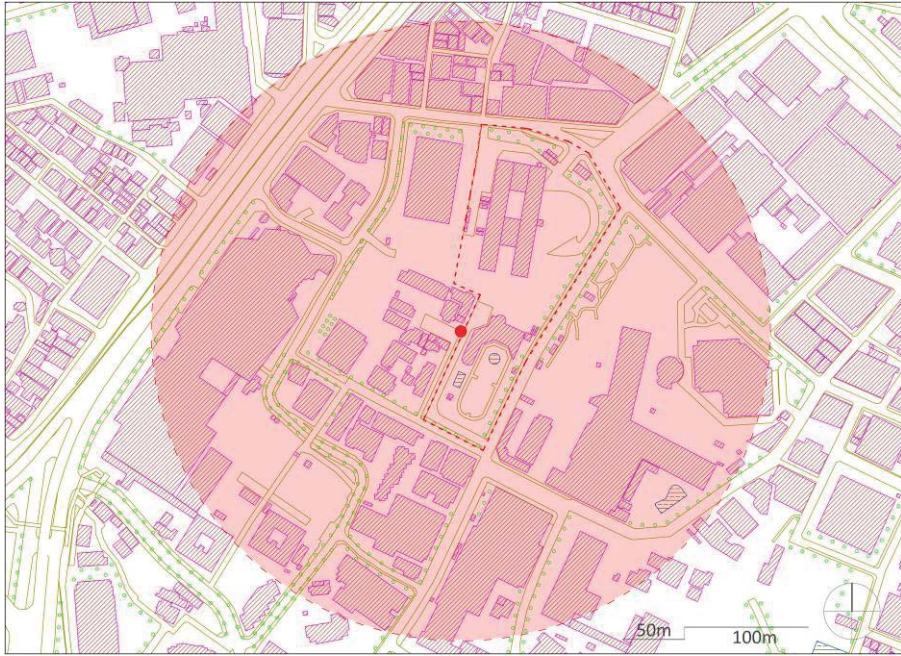


SLIKA 4 \_ Pozicija ambasade Velike Britanije u gradskoj matrici Tokija i radijus bombe u Oklahoma Sitiju (autor: I. Filipović, 2020)

**Narušavanje ustaljenih urbanih obrazaca:** Ovaj faktor označava ograničenje slobode za korisnike javnih prostora, npr. kontrolisano kretanje (pešačko i kolsko), uzurpacija delova javnog prostora za službenu upotrebu, nametanje zabrane fotografisanja... itd. Za ambasadu Velike Britanije nije bilo uočljivih elemenata narušavanja utvrđenih urbanih obrazaca u vreme mapiranja; javni prostor nije uzurpiran, niti je kretanje različitih kategorija aktera kontrolisano ili ograničeno.

## 5.2. Ambasada SAD-a

**Radijus bombe u Oklahoma Sitiju:** Kako se Tokio dodatno smatra jednim od najbezbednijih gradova na svetu, manja je verovatnoća da će doći do opasnosti od eksplozije automobila bombe. Da je to slučaj, jugozapadni ugao kompleksa, blizu ulaza u rezidenciju, je najugroženiji, gde je formirana svojevrsna pijaceta. Predviđeni prečnik eksplozije od 500 m potpuno bi uništio okolne objekte, nanevši znatnu štetu ambasadi, ali ne i uništivši je. Štaviše, od tri studije slučaja u Tokiju, pretrpljena oštećenja urbane strukture bila najmanja, pošto urbana gustina nije toliko izražena na ovoj lokaciji. Kao centralno poslovno jezgro, njegova preovlađujuća karakteristika je, pre svega, vina objekata, koji su niske gustine. Detonacija teorijske auto-bombe na severnoj, severoistočnoj i jugoistočnoj granici parcele je manja zbog primenjenih bezbednosnih mera, koje su nastale prisvajanjem (uzurpacijom) javnog prostora.



SLIKA 5 \_ Pozicija ambasade SAD-a u gradskoj matrici Tokija i radijus bombe u Oklahoma Sitiju (autor: I. Filipović, 2020)

**Pristupačnost, bezbednost i narušavanje ustaljenih urbanih obrazaca:** Za potrebe analize faktora koje se odnose na ove kategorije, navedeni tipovi su posmatrani kao celina, jer za ovu konkretnu studiju slučaja postoje određena preklapanja i međupovezanost između uočenih specifičnosti. Ilustracije radi, dostupnost je ograničena zbog bezbednosnih razloga, narušavajući urbane obrasce. Ovi aspekti se mogu ispitati odvojeno, ali da bi se shvatile složenosti

prostornih posledica u ovoj studiji slučaja, ove kategorije su kombinovane. Osnovna karakteristika je nedostatak pristupa kolovozu u okviru javnog prostora, koji okružuje severnu, severoistočnu, jugoistočnu i južnu granicu (obodni zid) parcele. Saobraćajni čunjevi se koriste sa ciljem kontrolisanja svakog nepoželjnog ponašanja u susednom javnom prostoru. Tokom terenskog rada, prilikom fotografisanja ambasade (u javnom prostoru), autoru je odmah prišao japanski policajac uz napomenu da je fotografisanje zabranjeno. Postavljeni znak zabrane fotografisanja na suprotnoj strani ulice nije bio vidljiv, pa je dozvoljeno da se zadrže fotografije, uz upozorenje. Kako pešački prelaz na semaforu nije bio odsečen saobraćajnim čunjevima, autor je nameravao da pređe ulicu, sa ciljem obilaska oko objekta. Isti policajac se raspitivao da li je zakazan sastanak u ambasadi i nakon što je čuo negativan odgovor, autor je upoznat sa zabranom korišćenja javnog prostora uz ambasadu. Na upit o razlozima sprovođenja ovakvih mera u javnom prostoru na suprotnoj strani ulice, organi reda nisu mogli da odgovore. Potom je nastavljen rad na terenu, bez daljih prekida. Ovo dovodi do zanimljivog pitanja, vezanog za prethodne teorijske postavke slobode i kontrole u javnom prostoru: ko je vlasnik zida? Kada se raspravlja o zakonitosti kontrole, uopšteno govoreći, građani ne smeju da pritvore osim ako su bili svedoci krivičnog dela, a službenici za sprovođenje zakona mogu da pritvore samo ako imaju osnovanu sumnju da je u toku kriminalna aktivnost. Ni građani ni službenici za sprovođenje reda nemaju ovlašćenje da

zahtevaju da izbrišete svoje fotografije ili da predate svoju opremu (uključujući filmove ili memorijske kartice) osim kada se postupa u skladu sa sudskim nalogom ili prilikom hapšenja. U Vašingtonu, na primer, fotografisanje je dozvoljeno, ali su tripod i zabranjeni na Kapitolu, nacionalnim memorijalima, većini muzeja Smitsonijan i sistemu metroa (osim stanice Pentagon, gde je fotografisanje u potpunosti zabranjeno). U Japanu, kršenje „poverljivosti“ baze američke vojske davanjem „dokumenata, dijagrama itd.“ sa svrhom nanošenja štete vojsci je kažnjivo do deset godina zatvora. Moguće je fotografisati bilo koju zgradu kada ste na javnom mestu, a takve fotografije možete slobodno koristiti bez saglasnosti vlasnika ili projektanta te zgrade [Japan Copiright Act, član 46].

### 5.3. Ambasada Brazila

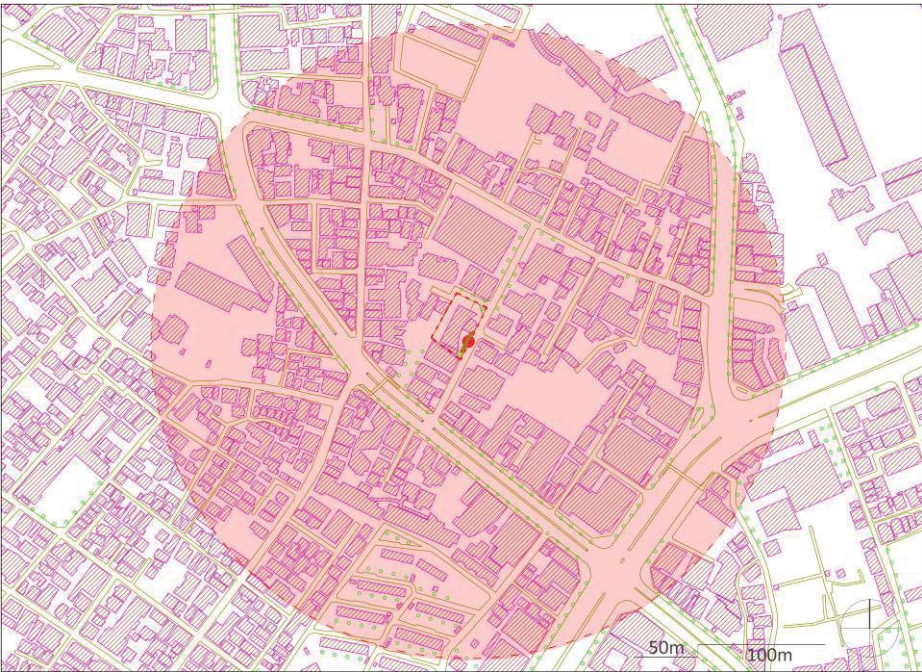
**Radijus bombe u Oklahoma Sitiju:** Brazilska ambasada u Tokiju bi potencijalno pretrpela najpogubniji efekat terorističkog napada koji uključuje auto-bombu. Ilustracije radi, budući da zgrada nema perimetarsku ogradu i da je pristupačna sa severa i istoka, sam krater, širine 9,1 m, uništio bi ceo pristupni plato i ulazno stepenište. Takođe, devastacija okolnog urbanog tkiva bila bi značajna; budući da ova lokacija ima najveću gustinu izgrađenosti; projektovana eksplozija u radijusu od 500m bi izazvala razaranja širokih razmera, sa prozrokovanom štetom u najmanje dvadeset (20) okolnih blokova. Konfiguracija brazilske ambasade u urbanom tkivu, iako poseduje izuzetno pozitivne arhitektonske i morfološke osobine, otkriva ranjivost ove tipologije i susedstva, ako je meta terorističkog napada. Iako odabrani radijus bombaškog napada u Oklahoma Sitiju predstavlja ekstremni čin urbanog nasilja, on je izuzetno ilustrativan u prikazu neophodnosti balansiranja arhitektonskih i urbanističkih odluka za ovu tipologiju, kako bi se zaštitili životi i imovina gradova, kada se govori o tipologiji ambasada. Nasuprot tome, isto se može reći i za bilo koju drugu tipologiju u centralnom gradskom tkivu koje se smatraju visokorizičnim, ali su diplomatsko-konzularna sedišta posebno podložna aktima (urbanog) terorizma. Treba težiti ravnoteži između otvorenosti i privatnosti, koristeći primer brazilske ambasade u Tokiju.

**Pristupačnost:** Brazilska ambasada u Tokiju je najpristupačnija od svih prikazanih studija slučaja. Ovakva pristupačnost proizilazi iz činjenice da se tipološki posmatrano zgrada ne uklapa u tipičnu kategorizaciju za diplomatsko-konzularno predstavništvo (Berridge, 2015). Jugoistočni front zgrade je otvoren i pristupačan, preko stepeništa koje vodi do prilaznog platoa. Zanimljivo je da se ovaj plato aktivno koristi za potrebe ambasade, sa fasadnim panelima koji se koriste kao izložbeni prostor, pružajući informacije o različitim kulturnim aktivnostima.

**Bezbednost:** Ambasada je veoma dostupna, bez ikakve ograde parcele ili bilo kakvih posebnih bezbednosnih mera. Bezbednosni problemi će, kao što je ranije napomenuto, imati najvidljiviji uticaj na narušavanje ustaljenih urbanih obrazaca i promenu urbane strukture. Međutim, prividni nedostatak sigurnosti, s obzirom na tipologiju zgrade, takođe može imati negativne posledice; zgrade ambasada su podrazumevano visoko rizične zgrade, verovatne mete urbanog nasilja i/ili terorističkih napada.. Zanimljivo je i da za ispitivanu tipologiju postoji nešto što je „previše“ otvoren prostor. Ne postoji tačan način da se klasifikuje osećaj lične bezbednosti, ali ispitani nedostatak uočljivijih bezbednosnih mera može imati štetan efekat na korisnike prostora, posebno kada se uzme u obzir ranjivost zgrade za prethodno ispitani akt urbanog nasilja.

**Narušavanje ustaljenih urbanih obrazaca:** Kada se govori o ovom indikatoru, glavna pret-

postavka je da će pomenute modifikacije objekta (u cilju dodatne bezbednosti) biti negativne, što je uočljivo za većinu ambasada. Međutim, uočene promene ne moraju uvek biti negativne ili štetne po susedne objekte i korisnike prostora. Ova konkretna studija slučaja ilustruje mogućnost aktivnog angažovanja ambasade, koristeći njene prostorne i morfološke karakteristike u potpunosti. Brazilska ambasada je jedan od primera koji pokazuje posvećenost angažovanju korisnika javnog prostora, korišćenjem njegovog spoljašnjeg prostora, omogućenog projektantskim pristupom. Jedan od ilustrativnijih primera ovog pristupa bio je privremeni paviljon za Svetsko prvenstvo 2014. ispred ambasade, koji je projektovao Šigeru Ban. Projekat je delimično izgradila brazilska zajednica, a demontiran je ubrzo nakon završetka fudbalskog turnira. Slučaj brazilske ambasade je jedinstven zbog svojih arhitektonskih karakteristika koje su omogućile planirane aktivnosti. Kao što je ranije pomenuto za indikator bezbednosti, takva otvorenost može predstavljati problem za tu konkretnu liniju istraživanja, ali kada se posmatra kroz sočivo (privremenih) promena u uspostavljenim urbanim obrascima i urbanoj strukturi, ova studija slučaja se jasno ističe.



SLIKA 6 \_ Pozicija ambasade Brazila u gradskoj matrici Tokija i radijus bombe u Oklahoma Sitiju (autor: I. Filipović, 2020)

## 6. ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje jasno ilustruje zahteve za razmatranje bezbednosti za ovu tipologiju, ali postavlja i pitanje zakonitosti i opravdanosti ograničavanja ili ukidanja sloboda koje su ranije bile prisutne u javnim prostorima gradova.

Na osnovu ovih zaključaka, arhitekte i urbanisti, trebalo bi da zahtevaju veći stepen učešća



pri projektovanju i korišćenju ovih tipologija u javnom gradskom prostoru. Iako se relativno retko projektuju i grade, tipologije diplomatsko-konzularnih sedišta mogu da izazovu značajne i dugotrajne prostorne posledice, potencijalno ometajući planirani razvoj sredina u kojima se nalaze. U idealnom slučaju, trebalo bi stvoriti transnacionalnu, interdisciplinarnu mrežu arhitekata, urbanista, političara i različitih aktera pre nego što se pristupi projektovanju i gradnji ispitivanih tipologije i razvije se svest o očekivanim prostornim posledicama.

Da bi se bolje shvatile implikacije ovog istraživanja, buduće studije bi mogle da se pozabave raznovrsnošću urbanih matrica u okviru ispitivane diplomatsko-konzularne tipologije. Očekuje se da će izgradnjom kompleksnije istraživačke mreže dobijeni rezultati i naknadne preporuke (npr. za arhitektonske politike i druge relevantne regulative) imati širu primenljivost.

Dalja istraživanja su potrebna da bi se utvrdilo i protumačio stepen učešća arhitekata i urbanista u procesima konceptualizacije, implementacije i upravljanja za tipologiju ambasada. Pitanje etike je ranije bilo pomenuto, zato što privilegije koje se dodeljuju ispitivanim tipologijama (ekstrateritorijalnost) često imaju primat nad zakonima o urbanističkom planiranju, što dalje povlači neophodnost za ispitivanje opravdanosti određenih postupaka u cilju stvaranja (i očuvanja) javnih gradskih prostora.

## Spisak referenci

- Berridge, G. R. (2015). *Diplomacy: Theory and Practice* (5th ed.). Palgrave Macmillan.
- Boal, F. W. (1969). Territoriality on the shankill-falls divide, Belfast. *Irish Geography*, 6(1), 30–50. <https://doi.org/10.1080/00750776909555645>
- Carmona, M., Magalhães, C. D., & Hammond, L. (2008). *Public Space: The Management Dimension* (1st ed.). Routledge.
- Carr, S. (2010). *Public Space (Cambridge Series in Environment and Behavior)*. Cambridge University Press.
- Cox, R. J. (2012). *Environmental Communication and the Public Sphere* (Third Edition). SAGE Publications, Inc.
- Davis, M. (1999). *Ecology of Fear* by Davis, Mike [Paperback]. Vintage, 1999.
- Filipović, I., & Vasiljević Tomić, D. (2020). Examining the effects of urban planning practices of embassy buildings onto public spaces. *Facta Universitatis - Series: Architecture and Civil Engineering*, 18(1), 85–97. <https://doi.org/10.2298/fuace191221007f>
- Herbert, D. T., & Thomas, C. J. (1997). *Cities in Space: City as Place* (3rd ed.). Wiley.
- Hewitt, Christopher (2003). *Understanding Terrorism in America: from the Klan to al Qaeda*. Routledge. p. 106; <https://archive.org/details/understandingter0000hewi/page/106/mode/2up>
- Jarman, N. (1993) *Intersecting Belfast*. In B. Bender (ed.), *Landscape – politics and perspectives*, Berg, Oxford.
- Kwok, J. (1988). *The Production of Space in Hong Kong*. Crab Company
- Loeffler, J. C. (1990). The Architecture of Diplomacy: Heyday of the United States Embassy-Building Program, 1954-1960. *Journal of the Society of Architectural Historians*, 49(3), 251–278. <https://doi.org/10.2307/990518>
- Loeffler, J. C. (2005). Focus on Diplomatic Security: Security Vs. Openness. *Foreign Service Journal*. September 2005, p. 44-51
- Loeffler, C. J. (2011). *The Architecture of Diplomacy. Building America's Embassies*. Princeton Arc-

hitectural Press

- Lynch, K. (1990). The openness of open space. in Banerjee, T. and Southworth, M. (Eds), *City Sense and City Design: Writing and Projects of Kevin Lynch*, Original work published 1965. The MIT Press
- Lynch, K. & Carr, S. (1990). When learning happens. in Banerjee, T. and Southworth, M. (Eds), *City Sense and City Design: Writing and Projects of Kevin Lynch*, Original work published 1979, The MIT Press
- Muratovski, G. (2014). The Burden of Ethics: The Use of Design and Architecture as Political Propaganda. Peer Reviewed *Proceedings of 5th Annual Popular Culture Association of Australia and New Zealand (PopCAANZ)*, Hobart 18-20, p. 45-53. ISBN: 978-0-646-93292-7.
- Pawley, M. (1998). *Terminal Architecture (Essays in Art and Culture)*. Reaktion Books.
- Prendergast, R. (2004). Development and freedom. *Journal of Economic Studies*, 31(1), 39–56. <https://doi.org/10.1108/01443580410516251>
- Siu, K.W.M. (2011). 'Openness: freedom and control' in Zhou, Z.W. (Ed), *Transactions of K. C. Wong Education Foundation supported lectures*, Vol. 33, Shanghai University Press, pp. 31-34.
- Tannenbaum, A. S. (1962). Control in Organizations: Individual Adjustment and Organizational Performance. *Administrative Science Quarterly*, 7(2), 236. <https://doi.org/10.2307/2390857>
- Zhao, T., & Siu, K. W. M. (2014). Freedom and control: a state of balance in public space. *Facilities*, 32(11/12), 606–623. <https://doi.org/10.1108/f-08-2012-0064>



---

**CIP - Каталогизacija у публикацији  
Народна библиотека Србије, Београд**

711.4(082)  
711.4:351.861(082)

NAUČNA konferencija Urbana bezbednost i urbani  
razvoj (2 ; 2022 ; Beograd)

Zbornik radova [Elektronski izvor] / Druga naučna  
konferencija "Urbana bezbednost i urbani razvoj"  
[Beograd, 2022] ; [urednici Svetlana Stanarević,  
Aleksandra Đukić]. - Beograd : Univerzitet, Fakultet  
bezbednosti, 2022 (Beograd : Fakultet bezbednosti).  
- 1 elektronski optički disk (DVD) ; 12 cm

Sistemski zahtevi: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovnog  
ekrana. - Na nasl. str.; Univerzitet u Beogradu Fakultet  
bezbednosti, Arhitektonski fakultet. - Tiraž 50. -  
Napomene i bibliografske reference uz tekst. -  
Bibliografija uz svaki rad.

**ISBN 978-86-80144-55-9**

- a) Градови – Урбани развој – Зборници
- б) Урбани развој – Безбедносни аспект – Зборници
- в) Безбедносни сектор – Зборници

COBISS.SR-ID 84108553

---